

szky. Egy évvel volt öregebb a századnál, de mennyivel fiatalabb némely mai „avantgárd” rendezőnél! Azoknál, akik új fölfedezésként magasztalnak olyasmit, amit ő és társai hatvan esztendeje megcsináltak, s úgy lehet, hamarosan túl is léptek rajta. Zsebszínház, nyitott színház, totális színház, szegény színház, tömegszínház, mozgásszínház, népszínház – ma is jól csengő, divatos kifejezések a színizsargonban. Palasovszkyéknál akár elv volt, akár szükség hozta – tiszta szándék munkált ezek mögött a kísérletek mögött.

„»Cselekvő színház« – ez mostanában kedvelt kifejezés, de inkább csak szép szó. A mi korunkban, ötven évvel ezelőtt azonban valóságosan tettet jelentett. Élcsapatokat szerveztünk, baloldali művészekből, munkásokból és diákokból, hogy velük vállvetve dolgozhassunk. Élcsapatokat a jelen és a jövő számára.” (16)

Korai volt ez a program, nagyon korai. Palasovszky egyaránt „partvonal mellé” került vele a Horthy-rendszerben és a dogmatizmus idején. *Illyés Gyula* írja: „Az avantgardnak sok Hányja van, de mennyi

bátor elesettje!” Palasovszky az egyik.

Jegyzet

- (1) P. Ö.: *Az élőszó kultúrája*. Pesti Hírlap, 1942. április 1.
- (2) P. Ö.: *Beszédünk*. Nagyvilág, 1948.
- (3) P. Ö.: *A mozgáskarakterológia műhelyéből*. Magyar Hírlap, 1938. március 27.
- (4) P. Ö.: *Kórusok*. Színház és Film, 1930. 1. sz.
- (5) uo.
- (6) uo.
- (7) 1929-ben nevezi el így törekvéseit.
- (8) P. Ö.: *Modernes Theater und Theaterbau*. Pester Lloyd, 1938. szeptember 18.
- (9) P. Ö.: *Der Schauspieler*. Pester Lloyd. 1940.
- (10) uo.
- (11) *Új elvű színházat*. In: *Lényegretörő Színház*. 71-73. old.
- (12) SZABOLCSI Miklós: *Jel és kiáltás*. Gondolat, Bp, 1971, 32. old.
- (13) *Igen és nem*. 349-350. old.
- (14) VAS István: *A tanú módosítja vallomását*. Élet és Irodalom, 1977. július 23.
- (15) SZABOLCSI Miklós: *A neoavantgarde*. Gondolat, Bp, 1981, 12. old.
- (16) P. Ö.: *A lényegretörő Színház*. Színház, 1979/ 6. sz.

Tóth Dénes

A könyvtár jövője

Hozzászólás Kokas Károly cikkéhez

Amerikában élő magyar könyvtárosként érdeklődéssel olvastam Kokas Károly dolgozatának kéziratát. (Megjelent áprilisi számunkban 'Könyvtárak az ezredforduló után' címmel – a szerk.) A cikk számos érdekes kérdést vet fel, köztük olyanokat is, amelyek az amerikai könyvtárakban már most jelentkeznek. Ezek közül néhányat talán érdemes röviden megvizsgálni.

A világ minden könyvtárának nagy kihívást jelent lépést tartani az „információs korszak” méregdrága és állandóan megújuló eszközeivel. A növekvő fenntartási költségek kikerülhetetlenül azt jelentik, hogy forrásokat kell elvonni a hagyományos céloktól, például a könyvektől és azokat át kell csoportosítani új területekre, mint amilyenek például az elektronikus adatbázisok, online folyóiratok stb. Természetesen a magyar könyvtárak sem

kivételek, de fontos számon tartani, hogy Magyarországnak két óriási előnye van a Nyugattal szemben. Egyrészt kis ország és ezért aránylag gyorsan lehet változásokat keresztülvinni. (Talán a legjobb példa erre az, hogy 1991-ben az ország telefonrendszere még kimondottan rossz volt, ma a világ műszakilag egyik legfejlettebb rendszere. Másrészt a magyarok átlagműveltsége nagyon magas és ezért gyorsan elsajátíthatják az új technológiákat.

Ettől eltekintve teljesen egyetértek abban, hogy az Internet2-ről nem szabad lemaradni, mert az nemcsak lineáris haladást fog hozni, hanem remélhetőleg egészen új koncepciókat is fog eredményezni.

Az Egyesült Államokban azt tapasztalom, hogy a hálózat (majdnem) teljesen kereskedelmi alapokra kerül át. Sőt a szakirodalomban azt fejtegetik, hogy maguk a könyvtárak hogyan kereshetnének pénzt

azzal az adathalmazzal, amelyet feltesznek a hálózatra! Ezt a trendet szerintem több erő mozgatja. Az egyetemek vezetői jelentős összegeket adnak ki számítógépekre, de a befektetésnek édeskevés eredményét tudják pillanatnyilag elkönyvelni. Az egyetem fenntartása nem lett olcsóbb, a könyvtárak mindig több pénzt követelnek, és magukat a számítógépeket is állandóan le kell cserélni – más szóval az egyetemek fenntartása drágább lett és a bevételek nem növekedtek arányosan. A tény az, hogy az egyetemek irányítói óriásit tévedtek a nyolcvanas évek végén.

Ők akkor azt hitték, hogy ha számítógépeket vezetnek be az intézményekbe, akkor az egyetemek adminisztratív kiadásai csökkenni fognak. Ez főképpen a könyvtárakra vonatkozott. Úgy gondolták (és a könyvtárosok sem ártatlanok, hiszen gyakran ezzel érveltünk az első számítógépért való pénz elnyerésért), hogy ha számítógépeket vezetnek be a könyvtárakba, akkor kevesebb pénzt kell majd kiadni könyvekre és folyóiratokra. A tévedés

nagyságát mutatja, hogy gyakran arra sem gondoltak, hogy a számítógép egyszeri megvételével nem szűnik meg egyszer s mindenkorra a szükséglet, hiszen három-öt évente le kell cserélni az egész, méregdrága számítógép-állományt. És ennek a folyamatnak nincs vége. Ezt a téves látszatot mindenképpen föl kell ismerni Magyarországon, mert nagyon káros következményei vannak!

Az egyetem fenntartása nem lett olcsóbb, a könyvtárak mindig több pénzt követelnek, és magukat a számítógépeket is állandóan le kell cserélni – más szóval az egyetemek fenntartása drágább lett és a bevételek nem növekedtek arányosan. A tény az, hogy az egyetemek irányítói óriásit tévedtek a nyolcvanas évek végén. Ők akkor azt hitték, hogy ha számítógépeket vezetnek be az intézményekbe, akkor az egyetemek adminisztratív kiadásai csökkenni fognak. A tévedés nagyságát mutatja, hogy gyakran arra sem gondoltak, hogy a számítógép egyszeri megvételével nem szűnik meg egyszer s mindenkorra a szükséglet, hiszen három-öt évente le kell cserélni az egész, méregdrága számítógép-állományt.

Ennek az alapvető pénzügyi folyamatnak az egyik következménye az lesz, hogy azok, akik most ingyenes, de értékes web-oldalakat tartanak, azok előbb-utóbb pénzt fognak követelni az anyag hozzáféréseért. Egyrészt azért, mert a pénz nem jön rosszul még a megszálott tudósnak sem, másrészt azért, mert az egyetemi vezetők követelni fogják, hogy ha az egyetemi számítógépet mások használják (más szóval: az egyik egyetem dotálja az adatok terjesztését mások hasznára), akkor a használók fizessenek érte. Ez – szerintem – kikerülhetetlen. A WWW egy óriási virtuális bazár lesz.

Sőt, már ma is az.

Az egyetemen, ahol dolgozom, három évi kemény vita után csak az idén volt szerencsénk meggyőzni az egyetemi rektort, hogy a könyv- és folyóirat-gyűjtemény mind rosszabb állapotba kerül, holott az egyetem nem csekély pénzeket fektetett a könyvtárba. A viták folyamán kiderült, hogy az egyetemi vezetés valójában azt hitte, hogy a Kongresszusi Könyvtár ingyen fel fogja tenni az egész gyűjteményét

a hálózatra... Talán ez a tévedés csak ezen az egyetemen esett meg? Remélem, de valószínűleg kétlem.

Szerintem ezt nagyon sokan gondolják, és arra várnak, hogy mikor fogják a könyvtárakat (és a velejáró végtelen kiadásokat) végre becsukni, mert „elavultak”. Sőt, több könyvtáros mintha már feladta volna a küzdelmet, és azzal érvel, hogy a könyvtárak jövőbeli szerepe nem a dokumentumok tárolása lesz, hanem hogy megfelelő tanulási helyszínt adjon a hallgatóknak. Az ilyen „tanuló tereket” olcsóbban lehet fenntartani, mint a hagyományos könyvtárat, és ezért ez a képlet, akármennyire is elszörnyűködünk rajta, vonzó számos egyetemi vezetőnek. Attól tartok, itt Amerikában a legnagyobb kihívásunk a következő évtizedben az lesz, hogy egyrészt ennek a tévhitnek ellenálljunk és felhívjuk az egyetemi vezetők figyelmét a hagyományos könyvtárak értékére. Másrészt, el kell ismernünk, hogy az egyetemi vezetőségeknek is meg kell küzdeniük az egyetemek iszonyú kiadásaival. Ebben a helyzetben a könyvtáraknak meg kell harcolniuk a pénzért, ügyes érvekkel kiemelve fontosságunkat az egyetemi tanulási és kutatási folyamatban, az egyetemi szerkezetben belül.

Félek, hogy mire ezt a csatát megvívjuk, többen el fogjuk veszteni az állásunkat, mert „elavultnak” fogunk ítéltetni.

Abban egyetértünk Kokas Károllyal, hogy a digitális szöveg tovább fog terjedni, és könyveket, folyóiratokat digitális formátumban is be fogunk szerezni. De az

elektronikus könyv formátuma és tárolása még megoldatlan. A zenei CD-ink már kezdenek önmaguktól szétesni a gyűjteményünkben, pedig még nincs 25 éve, hogy megvettük őket. Ha az elektronikus könyveket is CD-ken gyűjtenénk, mennyi ideig lesznek azok használhatóak? És kulcskérdés, hogy milyen operációs rendszeren lesznek ezek a elektronikus könyvek olvashatóak? Ha a mai operációs rendszerekre építjük az elektronikus gyűjteményeinket, akkor minden öt évben kidobhatjuk vagy átkonvertálhatjuk az egész gyűjteményt!

E téren nyilvánvalóan újításokra szorulunk. De azt sejtem, hogy erre már van egy lehetséges válasz: bérelni fogjuk az elektronikus könyveket. Az operációs rendszer kompatibilitására majd a bérbeadó fog ügyelni és az ő baja és kiadása lesz azokat rendszeresen lecserélni. Mi már bérelünk (hagyományos) könyveket. E nem tudományos címetek „pleasure reading”-nek nevezzük. Három havonta cserélünk körülbelül száz címet. Az olvasók szeretik, nekünk sem kerül sokba, és nem

kell sokáig polcon tartanunk.

Szerintem tévednek azok, akik egy teljesen elektronikus gyűjteményt látnak, képzelnek el a jövő könyvtáraként. Ehelyett a könyvtárak gyűjteményébe még egy formátum fog bekerülni: már van papír, könyv, füzet, folyóirat, mikrofilm, újság, CD-ROM, hálózatról elérhető adatbázis... és lesz elektronikus könyv. Ezért a jövő könyvtárát nem lesz sem egyszerűbb, sem olcsóbb fenntartani. Ellenkezőleg! Drágább lesz, és erre a tényre valahogyan

---

Az elektronikus könyv formátuma és tárolása még megoldatlan. A zenei CD-ink már kezdenek önmaguktól szétesni a gyűjteményünkben, pedig még nincs 25 éve, hogy megvettük őket. Ha az elektronikus könyveket is CD-ken gyűjtenénk, mennyi ideig lesznek azok használhatóak? És kulcskérdés, hogy milyen operációs rendszeren lesznek ezek a elektronikus könyvek olvashatóak? Ha a mai operációs rendszerekre építjük az elektronikus gyűjteményeinket, akkor minden öt évben kidobhatjuk vagy átkonvertálhatjuk az egész gyűjteményt!

---

fel kell hívnunk a felsőoktatásban a döntéshozók figyelmét, nehogy alábecsüljék a könyvtárak szükségleteit, s nehogy nehezteljenek a könyvtárosok költsékezési „hóbortjai” miatt. Mert sajnos a vezetés szemében a könyvtárak gyakran valóban feneketlen kútnak látszanak, amely akár mennyi pénzt is képes elnyelni. Már most azt tapasztalom, hogy elképesztő összegeket költünk elektronikus formátumra. Főleg hálózatról elérhető adatbázisokra, index és absztrakt művekre, full text folyóiratokra, hiszen a technológiai hiányosságok miatt ezekkel váltottuk ki nagyjából a hálózatos CD-ROM-okat is! És a könyvekre mindig kevesebb jut. De ugyanakkor a tudományok zöme to-

vábbra is a hagyományos könyveken keresztül kommunikálódik és könyvekből sajtítható el. Sőt, nagy tévedésben élnek azok, akik azt gondolják, hogy a természettudományokra ez már nem nagyon vonatkozik. Újabb tanulmányok szerint a természettudományi könyveket gyakrabban kölcsönzik ki az egyetemisták, mint a humán tárgyúakat.

Szóval a könyv az új században is fontos eszköz lesz, de vele együtt új formátumoknak és hordozóknak is helyett kell találnunk könyvtárainkban. És ki tudja, vajon milyen újdonságokkal, meglepetésekkel fog éppen az Internet2 előrukkolni?

Sennyey Pongrácz

Az Iskolakultúra Kiadó ajánlatából